

Голові спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06
в ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
проф. Наумкіній С. М.

65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Кокорева Олексія Вікторовича** «*Відповідність пострадянських держав Балтії вимогам членства в ЄС: інституційний і ціннісний виміри*», представлену на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність теми, обраної дисертантом, обумовлена кількома важливими чинниками:

- *по-перше*, Україна, обравши курс на євроінтеграцію, зацікавлена у вивченні не лише досвіду набуття членства в ЄС іншими державами, а й досвіду їх адаптації до тих стандартів, які ЄС вимагає від кожної держави-учасниці. Для нашої держави важливо розуміти та діяти на випередження в частині тих проблем, які йдуть вслід за ейфорією від факту прийняття держави до співдружності народів Європи;

- *по-друге*, загальнопланетарною тенденцією є погіршення якості демократії, регрес у тих здобутках, які вже були досягнені, стагнація у подальших демократичних реформах. Ми бачимо, що такі процеси не минули й ЄС, який довгочасно мав репутацію одного з «бастіонів демократії». Держави, які увійшли до ЄС в ході останніх «хвиль» розширення європейської спільноти, з причини недовготривалого досвіду впровадження ліберально-демократичних стандартів є дуже уразливими до посилення неоавторитарних тенденцій. Розуміння причин, змісту цих деструктивних процесів важливе для зупинки неоавторитарного наступу в європейських державах;

- *по-третє*, актуальним питанням для політичної науки є оцінка підходів ЄС до зміцнення стійкості демократії у державах-учасницях останніх розширень. Відкритим є питання: наскільки ефективним є контроль за виконанням ліберально-демократичних стандартів ЄС після констатації факту досягнення певною державою-кандидатом Копенгагенських критеріїв? Наскільки інтенсивним є подальше реформування нових держав-учасниць завдяки ініціативам ЄС? Чи адекватними тим загрозам для якості демократії є дії інституції ЄС до держав-порушниць?

Ці та багато інших питань є «білими плямами» вітчизняної політичної науки. Власне рецензована дисертація спрямована на активізацію наукового дискурсу з означеного комплексу проблем. Тема та зміст дисертації пов'язані з науковими дослідженнями кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», а саме з плановою науково-дослідною темою «Соціально-політичні проблеми України в контексті глобальних процесів».

Теоретична цінність дисертації полягає у формуванні наукових уявлень про: 1) якість демократії в межах ЄС та роль ЄС у продовженні ліберально-демократичних перетворень у державах останніх «хвиль» розширень ЄС на постінтеграційному етапі; 2) інституційну та ціннісну відповідність держав Балтії політиці ЄС щодо зміцнення принципів і цінностей ліберальної демократії у посттоталітарних державах Центральної та Східної Європи; 3) причини та прояви стагнації/регресу ліберальної демократії в Естонії, Латвії та Литві; 4) комплекс інституційних і комплексних проблем, які існують у довгостроковій перспективі у посттоталітарних державах, які попри членство в ЄС усе ще не відповідають багатьом стандартам ЄС. **Практична цінність** дисертації О. В. Кокорева впливає з чіткого євроінтеграційного курсу України. Нашій державі, завдяки напрацюванням політичної науки, доцільно звернути увагу на основні проблеми, з якими стикаються нові держави-учасниці ЄС для досягнення відповідності

вимогам цього інтеграційного утворення. Вивчення досвіду держав, з якими Україна мала спільний період історії, схожі колективні травми, подібні проблеми в площині політичної культури і т. д., є найперше корисним у цьому питанні.

У дослідженні О. В. Кокорева простежується чітка **наукова новизна**. Найперше, вона виражена в тому, що дисертантом: 1) дано авторську оцінку відповідності якості ліберально-демократичної трансформації «молодих» демократій Балтії за період їх членства в ЄС, тобто від 01.05.2004 р.; 2) оцінено ефективність політики ЄС в частині зміцнення стійкості ліберальної демократії в державах Балтії та їх подальшої адаптації до стандартів ЄС; 3) здійснено порівняльний аналіз Естонії, Литви та Латвії за комплексом індикаторів щодо якості демократії та відповідності згаданих держав стандартам ЄС; 4) доведено взаємопов'язаність інституційних та ціннісних змін ліберально-демократичного типу задля досягнення відповідності посттоталітарних держав Балтії стратегіям розвитку ЄС. Дисертант переконливо довів вплив історичного чинника на стагнацію/регрес якості ліберальної демократії в державах Балтії. Вперше у вітчизняній політичній науці було проаналізовано вплив серії криз у межах ЄС (фінансова, міграційна та ін.) на стійкість ліберальної демократії в державах-учасниках і здатність ЄС ефективно запобігати погіршенню якості демократії в державах-учасниках.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне й емпіричне обґрунтування. Це обумовлене великою кількістю проаналізованих здобувачем наукових праць, апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях, а також використанням сучасних загальнонаукових і конкретнонаукових методів дослідження.

Основні ідеї, положення та висновки дисертації викладені автором в сорока публікаціях: одній одноособовій монографії, чотирьох колективних міжнародних монографіях, двадцяти статтях, які опубліковані у фахових наукових виданнях з політичних наук, п'ятнадцяти тезах виступів на науково-практичних

конференціях. Опубліковані наукові праці, дисертація та її автореферат достатньо повно відбивають результати проведеного О. В. Кокорєвим дослідження. Акцентуємо: зміст автореферату є ідентичний основним положенням дисертації.

Зауважимо, що предмет дослідження здобувача є надзвичайно динамічний, адже на теренах держав Балтії розгортаються складні процеси, зумовлені зміцненням при владі консервативно-націоналістичних, популістських політичних партій. Глобальна пандемія COVID-19 стала додатковим руйнівним для якості демократії чинником. Відтак така політична турбулентність зумовлює низку дискусійних положень, що вимагають подальшого обговорення. До них, зокрема, віднесемо наступні.

По-перше, оскільки автор у темі дослідження акцентував на аксіологічній компоненті, то вважаємо, що у дисертації доцільний виклад авторської характеристики того комплексу цінностей, який характерний населенню держав Балтії, та співвіднесення його з комплексом тих цінностей, які покладені в основу ЄС та характерні для демократій «старої» Європи. Це допомогло б зрозуміти, де саме наявні розбіжності, а відтак – на які аспекти потрібно звернути увагу задля успішності подальших ліберально-демократичних трансформацій.

По-друге, в аналізі держав Балтії, на нашу думку, важливо вивчити показники підтримки естонцями, латвійцями та литовцями конкретних важливих ліберально-демократичних ініціатив ЄС. При цьому доцільно було порівняти рівень підтримки або ж відкидання певних реформ населенням держав Балтії з населенням інших держав Центральної та Східної Європи. Це чітко увиразнило б масштаби певних проблем з несприйняттям ініціатив ЄС в балтійському регіоні. Для цього доцільним є опрацювання результатів соціологічних досліджень.

По-третьє, дисертант вказує на зростання в країнах Балтії популізму, зміцнення радикальних, консервативних політичних акторів. Якщо дисертант

визначає посилення партій такого типу чинником наростання дефектів демократії в Естонії, Латвії та Литві, то доцільно конкретизувати, які саме програмні засади і яких партій є загрозою для досягнення державами Балтії повної відповідності стандартам ЄС.

По-четверте, євроінтеграційний успіх держав Балтії 2004 р. дав підстави очікувати стримування в перспективі різноманітних екстремістських і популістських тенденцій в Естонії, Латвії та Литві. Однак, ми бачимо, що цього не сталось. Відтак доцільним є авторське пояснення причин цього процесу.

По-п'яте, очевидно, що ЄС не вдається до настільки рішучих дій до держав-порушниць стандартів ЄС, як того вимагає ситуація. Важливою є авторська оцінка підходів ЄС до забезпечення ліберально-демократичних стандартів для свого ефективного функціонування.

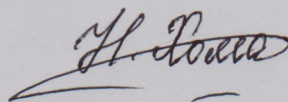
Наведені міркування не впливають на високу оцінку дисертації О. В. Кокорева, не знижують її наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на актуалізацію наукового дискурсу щодо порушених у дисертації проблем. Робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є цілісною та завершеною. Дисертація О. В. Кокорева відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Тема дисертації є актуальною, її структура добре продумана, а матеріал викладений логічно та послідовно. Отримані у роботі наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему, що виявляється в авторській оцінці відповідності трьох держав Балтії, які мали тоталітарне минуле, ліберально-демократичним стандартам ЄС, до якого вони належать уже майже два десятиліття. Основні результати належно представлені в опублікованих працях О. В. Кокорева. Висновки до розділів, загальні висновки дисертації є обґрунтованими, а пропозиції мають практичну значущість. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації та не містить інформації, що не наведена у дисертації.

Представлена до захисту дисертація О. В. Кокорева «Відповідність пострадянських держав Балтії вимогам членства в ЄС: інституційний і ціннісний виміри» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі політичної науки.

Дисертація та її автореферат оформлені відповідно до вимог. За своєю структурою та стилем викладу вони відповідають Державному стандарту. Зміст роботи та завдання відповідають п. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами). Уважаємо, що за умови успішного захисту Кокорев Олексій Вікторович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –
доктор політичних наук, доцент,
професор кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»

Хома Н. М.

Підпис
Взяв цей етап
Р.Брадишевська

